

Олена ЩЕРБАКОВА

кандидат філологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу
теорії та методології гуманітарної освіти
Інститут вищої освіти НАПН України

Ключові слова: риторика, риторикознавча компонента, риторикознавчі дисципліни, новітні дослідження вищої освіти, досвід комплексного вивчення риторики у вищій школі України початку ХХІ століття, круглий стіл «Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід, європейські орієнтири» (Київ, 24 червня 2014 р.), сучасне українське риторикознавство.

У статті розглянуто важливі аспекти риторикознавчої компоненти в новітніх дослідженнях вищої освіти. Авторка спирається на досвід комплексного наукового осмислення стану й актуальних питань з викладання риторики та інших риторикознавчих дисциплін у вищій школі України початку ХХІ ст. Йдеться також про досвід організації та проведення круглого столу «Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід та європейські орієнтири» (Київ, 24 червня 2014 р.).

Наголошено на головних результатах такої роботи та новітніх пріоритетних напрямках щодо подальшого ефективного розвитку сучасного українського риторикознавства.

УДК 378:808.5](477)

РИТОРИКОЗНАВЧА КОМПОНЕНТА В НОВІТНІХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

© Шербакова О., 2014

Постановка проблеми в загальному вигляді та її актуальність. Привернення уваги наукової спільноти до риторикознавчої складової у дослідженнях з актуальних проблем вищої освіти є закономірною ланкою у наших намаганнях обґрунтувати риторикознавство як перспективну науково-педагогічну проблему та домінуючу основу підвищення якості сучасної вищої освіти України. Це є важливим і в комплексному вивченні питань та розробленні оптимальних пропозицій щодо підвищення ефективності викладання риторики у вищій школі України початку ХХІ ст. на засадах компетентнісного підходу, і за темою індивідуального дослідження у рамках загальної наукової теми відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України (надалі – ІВО НАПН України) [1–8; 10]. Особливо цінним у вирішенні багатьох нагальних проблем вважаємо запровадження і результати роботи круглого столу «Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід та європейські орієнтири» (Київ, 24 червня 2014 р.) [1].

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. Інтерес до означеної теми виявляли такі знані українські науковці-ритори (тут і далі прізвища за ал-

фавітом), як Семен Абрамович, Ніна Голуб, Зоряна Куньч, Любов Мацько, Ольга Олійник, Галина Онуфрієнко й Галина Сагач, чий вагомий внесок у розвиток досліджуваної галузі знань є базовим для їхніх наступників. Скажімо, у вітчизняних і зарубіжних публікаціях 2013–2014 рр. ми зверталися до вивчення: питання впливу євроінтеграційного чинника на дослідження риторики та риторикознавчих дисциплін у системі вищої гуманітарної освіти України початку ХХІ ст. [2]; початкового аналізу чинників підвищення ефективності викладання риторикознавчих дисциплін у вищій школі України на основі компетентнісного підходу [3]; обґрунтування й пропозицій упровадження нового курсу «Академічна риторика» як базової складової у системі вищої освіти України [4]; ознак риторикознавчої компетенції як основи ефективної життєдіяльності викладачів кафедр соціально-гуманітарного профілю у контексті вимог академічного красномовства [5]; передумов підвищення якості риторичної освіти в Україні за сучасних умов функціонування вищих навчальних закладів соціально-гуманітарного профілю [6]; нових риторикознавчих завдань у системі вищої гуманітарної освіти України [7]; тенденцій розвитку риторичної освіти у вищій школі України через євроінтеграційний вектор [8]; євроінтеграційного аспекту дослідження риторики як навчально-виховної дисципліни у системі вищої гуманітарної освіти України [10].

Мета і завдання статті. Пропонуємо до розгляду декілька важливих аспектів з досвіду вивчення риторикознавчої компоненти в новітніх дослідженнях вищої освіти. Задля цього спиратимемося на власний досвід, по-перше, комплексного вивчення питання й розроблення оптимальних пропозицій щодо підвищення ефективності викладання риторики та інших риторикознавчих дисциплін у вищій школі України початку ХХІ століття й, по-друге, організації та проведення круглого столу «Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід та європейські орієнтири» (Київ, 24 червня 2014 р.) [1], який уперше прово-

дився в ІВО НАПН України у рамках роботи ХХІІІ Міжнародної наукової конференції «Мова і культура» імені професора Сергія Бурого (Київ, 23–26 червня 2014 р.) [9, с. 3, 43–44]. Зауважимо на головних результатах дослідження та новітніх пріоритетних напрямках щодо ефективного розвитку українського риторикознавства.

Виклад основного матеріалу. Як на наше переконання, риторикознавча компонента у наукових дослідженнях з актуальних проблем вищої освіти ще не достатньо вивчена з огляду на складність і різномірність такого аналізу; додаються ознаки багатогранності принципів та цінностей викладання риторики (загальної й професійно зорієнтованої) та інших риторикознавчих дисциплін (ораторського мистецтва, основ красномовства тощо) у вищих закладах освіти (світських і духовного спрямування) як інтегративної проблеми. Продовження нашої наукової роботи спонукає до виявлення новітніх пріоритетних напрямів дослідження, що увійдуть окремими підрозділами до майбутньої монографії, як-то: риторика загальна та професійно зорієнтована: осмислення нових завдань у системі вищої освіти України й зарубіжжя початку ХХІ ст.; вітчизняні традиції та світовий досвід у новітніх напрацюваннях дослідників і викладачів риторики; євроінтеграційний чинник у визначенні тенденцій та інноваційного розвитку вищої риторичної освіти; актуальні проблеми формування риторичної культури майбутніх претендентів до національної еліти України та підвищення ефективності викладання риторикознавчих дисциплін у вишах; академічна риторика як базова складова та інтегративна навчально-виховна дисципліна у вищій школі України і світу.

Саме довкола такого широкого спектру питань відбулося обговорення на круглому столі «Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід та європейські орієнтири» (Київ, 24 червня 2014 р.), який нещодавно було проведено в ІВО НАПН України у рамках роботи ХХІІІ Міжнародної наукової конференції «Мова і культура»

імені професора Сергія Бураго (Київ, 23–26 червня 2014 р.) [9, с. 4]. Загалом у його роботі взяли участь понад 30 науковців-риторів з України (Київ (9), Харків (1), Львів (1), Чернівці (1), Одеса (1), Суми (1), Умань (2); додатково (5) безпосередню участь брали науковці з Києва, Харкова, Донецька й Маріуполя), Росії (Москва (2), Рязань (1), Махачкала (1)) та по одному представникові з Білорусі (Мінськ), Франції (Париж), Казахстану (Астана) й Литви (Вільнюс), згідно із загальною програмою Міжнародної конференції [9, с. 43–44] та окремою програмою-«метеликом» круглого столу [1]. Виступили (далі основні імена та прізвища виділено курсивом і підкресленням; назви тем і видань – жирним курсивом): **Семен Абрамович** (Чернівці), доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України: «Мовленнева комунікація у мультикультурному світі»; **Наталія Артикуца** (Київ), кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжнародного права і спеціальних правових наук Національного університету «Києво-Могилянська академія»; науковий керівник Центру інноваційних методик правової освіти НаУКМА: «Риторика у Києво-Могилянській академії: традиції та інновації»; **Людмила Грицаєнко** (Київ), керівник навчально-методичного відділу Київського національного університету технології та дизайну, доцент кафедри педагогіки та методології професійного навчання КНУТД: «Особливості викладання курсу “Основи красномовства” для майбутніх педагогів»; **Ірина Мельникова** (Київ), кандидат філологічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу теорії та методології гуманітарної освіти ІВО НАПН України; професорка кафедри педагогіки і психології вищої школи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: «Розвиток професійно-мовної комунікації резерву завідувачів кафедр соціально-гуманітарних наук ВНЗ»; **Олена Щербакова** (Київ), кандидат філологічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу теорії та методології гума-

нітарної освіти ІВО НАПН України; член Ради Російської риторичної асоціації; викладачка Вищих Свято-Володимирських православних богословських курсів: «Багатогранність принципів і цінностей викладання риторики у вищих закладах освіти. Огляд видань із риторики, ораторського мистецтва й мовленнєвої комунікації».

Окрім вищенаведених імен і тем виступів українських дослідників і викладачів риторикизнавчих дисциплін, до обговорення були залучені: **Валентина Василенко** (Суми), кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: «**Ідеомовленнєвий концепт як конструктивна категорія лінгвориторики**»; **Олена Гончарова** (Київ), доктор культурології, доцент, завідувачка кафедри історії України і музеєзнавства Київського національного університету культури і мистецтв: «**Деякі аспекти екскурсійної лекції в елліністичному красномовстві**»; **Раїса Короткова** (Київ), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, викладачка Київської Духовної Академії і Семінарії: «**Культура мовленнєвої дії як умова професійного спілкування**»; **Зоряна Куньч** (Львів), кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»: «**Використання елементів тренінгу під час практичних занять з риторики**»; **Петро Лісовський** (Київ), кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Міжнародної академії управління персоналом: «**Філософія універсуму в системі суспільної риторики: свідомість, логіка, мудрість**»; **Оксана Прохоренко** (Київ), кандидат філологічних наук, доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ: «**Формирование коммуникативной компетентности студентов методом игры в интерактивном обучении риторики**»; **Наталія Сивачук** (Умань), кандидат педа-

гогічних наук, професорка, завідувачка кафедри української літератури та українознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: *«Риторична освіта у виші як необхідна умова формування національної еліти»*; **Оксана Сліпушко** (Київ), доктор філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри історії української літератури та шевченкознавства Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка: *«Традиції візантійської риторики в ораторсько-проповідницькій прозі доби Київської Русі»*; **Інна Снігур** (Умань), старша викладачка кафедри української літератури та українознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: *«Формування риторичної особистості майбутнього педагога-словесника в ході позааудиторної роботи»*; **Оксана Тарасенко** (Одеса), викладачка кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Військової академії: *«Військове красномовство як необхідна складова риторичної компетенції військового службовця»*; **Михайло Требін** (Харків), доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціології та політології Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»: *«Особливості викладання ораторського мистецтва в юридичних вишах»*. Переважна більшість із них (С. Абрамович, В. Василенко, О. Гончарова, З. Куньч, П. Лісовський, Н. Сивачук, І. Снігур і М. Требін) – автори (чи співавтори) найновітніших видань із загальної чи професійно зорієнтованої риторики.

Восьмеро закордонних гостей запрошувалися до заочної участі: **Володимир Аннушкін** (Москва, Росія), доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри російської словесності та міжкультурної комунікації Державного інституту російської мови імені О. С. Пушкіна; голова Російської риторичної асоціації: *«Филология – риторика – словесность: традиции и современность»*; **Скірманте Біржетене** (Вільнюс, Литва), доцент кафедри литов-

ської філології Каунаського гуманітарного факультету Вільнюського університету: *«Риторика как предмет в современных филологических учебных программах Вильнюсского университета Каунасского гуманитарного факультета»*; **Малік Ваджибов** (Махачкала, Росія), кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання російської мови і літератури філологічного факультету Дагестанського державного університету: *«О применении «риторики молчания» в современной дагестанской студенческой аудитории»*; **Антон Гелясов** (Париж, Франція), студент магістратури Свято-Сергіївського православного богословського інституту: *«Православное свидетельство и экуменический диалог на Западе. К истории развития гомилетики в Свято-Сергиевском богословском институте в Париже»*; **Віктор Івченков** (Мінськ, Білорусь), доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри стилістики та літературного редагування Інституту журналістики Білоруського державного університету: *«Медиариторика как учебная дисциплина в системе подготовки журналистов Беларуси»*; **Зоя Курцева** (Москва, Росія), доктор педагогічних наук, професор кафедри риторики і культури мовлення Московського педагогічного державного університету: *«Методика преподавания риторики: прошлое и настоящее»*; **Олена Сімакова** (Рязань, Росія), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних та природничо-наукових дисциплін Рязанського державного університету імені С. О. Єсеніна: *«Обучение текстообразующей деятельности в свете классического риторического канона»*; **Курулай Уразаєва** (Астана, Казахстан), доктор філологічних наук, професор кафедри російської філології Євразійського національного університету імені Л. М. Гумільова: *«К вопросу о теоретическом изучении современной риторики в высшей школе Казахстана»*. Половина з них – автори (чи співавтори) новітніх праць (В. Аннушкін, М. Ваджибов, В. Івченков та З. Курцева),

деякі з яких видали за останні роки по декілька видань з означеної галузі.

У ході роботи круглого столу *«Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід та європейські орієнтири»* відбулася презентація близько двадцяти найновіших (за 2011–2013 рр.) наукових і навчально-методичних розробок із започаткованої нами *«Бібліотеки риторичних знань від А до Я»* авторського центру риторичної культури [9, с. 44]. Із-поміж презентованого назвемо (також за алфавітом перших прізвищ авторів) наступні: підручник *«Мовленнєва комунікація» С. Абрамовича та М. Чікарькової* (Київ, 2013) для студентів вищих навчальних закладів; наукове видання *«Кошанский Н. Ф. Риторика»* (Москва, 2013) із серії *«Бібліотека риторики»*, підготовлене *В. Аннушкіним, О. Волковим і Л. Макаровою*; навчальний посібник *«Коммуникативные качества речи в русской филологической традиции»* (Москва, 2014) *В. Аннушкіна*; збірка матеріалів XVIII Міжнародної конференції *«Риторика в современной России: традиции и новые задачи»* (Ярославль, 2014) за редакційного редагування *В. Аннушкіна, Л. Антонової та Й. Стерніна* (відповідального редактора); навчальний посібник *«Академічна риторика»* (Суми, 2011) *В. Василенко і В. Герман* для студентів гуманітарних факультетів ВНЗ; дві монографії *«Античне красномовство як дискурсивний феномен культури»* й *«Античне красномовство як феномен європейської культури»* (обидві – Київ, 2011 і 2013) *О. Гончарової*; навчальний посібник *«Основи красномовства»* (Київ, 2013) *Л. Грицаєнко* для студентів галузі знань 0101 «Педагогічна освіта»; навчальний посібник *«Українська риторика: історія становлення і розвитку»* (Львів, 2011) *З. Куньч* для студентів економічних та гуманітарних спеціальностей; два навчальних посібника за редакцією *Н. Іпполітової*: *«Общая риторика»* для студентів-філологів бакалаврату й *«Методика преподавания риторики»* (Москва, 2012 і 2014), де серед співавторів обох праць знаходимо імена Н. Груд-

циної, О. Єрохіної, О. Князевої, З. Курцевої, В. Ліпатової, М. Савової, Л. Якушиної; навчальний посібник *«Суспільна риторика»* (Київ, 2012) *П. Лісовського* для студентів вищів; навчальний посібник *«Академічна риторика»* *Н. Сивачук, І. Снігур та О. Санивського* для студентів вищів, а також збірник наукових праць *«Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Риторична освіта молоді: сучасні оцінки і проєкції на майбутнє”*» (обидва – Умань, 2013) за редакцією *Н. Сивачук*; підручник *«Ораторське мистецтво»* (Харків, 2013) за редакцією *М. Требіна і Г. Клімової* для студентів вищів, серед авторського колективу якого, окрім згаданих прізвищ, є ціла низка сучасних дослідників і викладачів, як-то: Н. Осипова, Г. Васильєв, В. Воднік, О. Волянська, В. Зимогляд, І. Підкуркова, О. Сохань, О. Сердюк; та ін. Особисто свої напрацювання презентували С. Абрамович (*«Мовленнєва комунікація»*) і Л. Грицаєнко (*«Основи красномовства»*).

Додатково до оголошених у загальній програмі конференції презентацій [9, с. 44] до уваги присутніх були представлені й інші праці, які мають безпосереднє відношення до питань, що розглядалися, хоча деякі з них побачили світ трохи раніше за визначені терміни, а саме: друге видання (доповнене й виправлене) навчального посібника *«Риторика для журналістів: историко-культурный, теоретический и практический аспекты»* (Москва, 2013) *І. Анненкової* для студентів факультетів і відділень журналістики; •онографія *«Военная риторика древнего мира»* (Санкт-Петербург, 2011) *С. Зверева*; доопрацьований курс лекцій *«Медьярриторика: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыка публіцыстычнага тэксту, дыскурсны аналіз СМІ»* (Мінськ, 2009) *В. Івченкова*; збірник наукових праць *«Сучасна педагогічна риторика: теорія, практика, міжпредметні зв'язки»* (Львів, 2007), виданий за матеріалами наукового семінару і за редакцією *Т. Космеди*. Учасники виявили неабиякий інтерес до презентованих видань; переважну більшість із них вони бачили впер-

ше. У наших найближчих намірах є детальніший огляд цих та інших риторикознавчих напрацювань українських і зарубіжних дослідників початку ХХІ ст. (зокрема, окрім уже наведених прізвищ, і таких знаних авторів *«Риторик»* в Україні, як: В. Вандишева, Н. Голуб, Н. Колотилової, В. Молдована, Л. Мацько, С. Мінеєвої, О. Олійник, Г. Онуфрієнко, М. Препотенської, Г. Сагач, О. Сковороднікова й ін.); практично все назване та видане останніми роками зберігається у фондах згаданої вище *«Бібліотеки риторичних знань від А до Я»*.

За час підготовки й проведення такого обговорювання нами були висловлені й підтримані учасниками паступні побажання і пропозиції, що й складають основу проекту рішення цього заходу: • рекомендувати Оргкомітету конференції роботу окремої секції з риторики у рамках роботи наступної конференції *«Мова і культура»*; підтримати ідею створення Української риторичної асоціації (з оптимістичною аббревіатурою УРА (!)) як назрілий заклик до об'єднання зусиль українських риторів – усіх зацікавлених дослідників і викладачів загальної та професійно зорієнтованої риторики й інших риторикознавчих дисциплін в Україні – у вирішенні багатьох нагальних питань у визначених координатах з урахуванням позитивного досвіду вітчизняних і зарубіжних колег в організації наукових і навчально-методичних семінарів, круглих столів, майстер-класів тощо; діяльність такої громадської організації мала б відбуватися на засадах вивчення передових інноваційних тенденцій у риторичній царині вищої освіти України, Європи і світу початку ХХІ століття та за неодмінного збереження кращих надбань класичної світової і національної риторичної спадщини; за надісланими матеріалами круглого столу підготувати збірник наукових праць або колективну монографію та доручити це ініціаторці й організаторці проведення цього заходу. Тож зрозуміла наша особиста зацікавленість у його запровадженні; він залишив по собі почуття подяки за довіру організаторам конференції, і передусім Ганні Онкович, та плідну співпрацю усіх учасни-

ків, й особливо співголовуючим – Семену Абрамовичу і Наталі Артикуці. Тепер можна сміливо твердити про надзвичайний набутий досвід щодо його організації і проведення за участі вітчизняних і зарубіжних дослідників на гідному представницькому рівні і різнобічному науковому підході до розгляду запропонованої проблематики. Такий досвід украй важливий за нагальної необхідності удосконалення системи викладання багатьох предметів у вишах, заснування кафедр риторики як методологічних центрів гуманітарної освіти, підготовки належних кадрів і новітніх видань, ініціювання та здійснення інших заходів і проектів, аби відновити місце та посилити значення риторики у визначених координатах.

Висновки та рекомендації. Таким чином, ми розглянули декілька важливих, як на наш погляд, аспектів із досвіду вивчення риторикознавчої компоненти у новітніх дослідженнях з актуальних проблем вищої освіти. Задля цього спиралися на власний досвід, по-перше, комплексного вивчення назрілих питань і розроблення оптимальних пропозицій щодо підвищення ефективності викладання риторики та інших риторикознавчих дисциплін у вищій школі України початку ХХІ ст. й, по-друге, організації та проведення круглого столу *«Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід та європейські орієнтири»* (Київ, 24 червня 2014 р.), який уперше проводився в Інституті вищої освіти НАПН України у рамках роботи ХХІІІ Міжнародної наукової конференції *«Мова і культура»* імені професора Сергія Бураго (Київ, 23–26 червня 2014 р.). У викладі зауважено на головних результатах дослідження та новітніх пріоритетних напрямках щодо ефективного розвитку сучасного українського риторикознавства, а саме: риторики загальної та професійно зорієнтованої: осмислення нових завдань у системі вищої освіти України й зарубіжжя початку ХХІ ст.; вітчизняні традиції та світовий досвід у новітніх напрацюваннях дослідників і викладачів риторики; євроінтеграційний чинник у визначенні тенденцій

та інноваційного розвитку вищої риторичної освіти; актуальні проблеми формування риторичної культури майбутніх претендентів до національної еліти України; підвищення ефективності викладання риторикознавчих дисциплін у вишах; академічна риторика як базова складова та інтегративна навчально-виховна дисципліна. Риторикознавча компонента у новітніх наукових дослідженнях ще не достатньо вивчена через обсяг свого предмета. Однак сподіваємося, що цією розвідкою заклали одну з перших цеглинок до обґрунту-

вань риторикознавства як перспективної науково-педагогічної проблеми та домінуючої основи у підвищенні якості сучасної вищої освіти. Сподіваємося й на те, що винесена для обговорення тема сприятиме приверненню уваги науково-педагогічної спільноти та об'єднанню зусиль сучасних науковців-риторів через обмін досвідом і напрацюваннями, визначенням стратегії і тактик щодо подальших спільних проєктів і планів, а головні висновки і рекомендації сприятимуть ціліснішому осмисленню новітніх завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Круглий стіл «Риторика у вищій освіті: вітчизняні традиції, світовий досвід та європейські орієнтири» (Київ, 24 червня 2014 р.) : програма / укл. О. А. Щербакіова. – К., 2014 (б.н.).
2. **Щербакіова О. А.** До питання про вплив євроінтеграційного чинника на дослідження риторики та риторикознавчих дисциплін у системі вищої гуманітарної освіти України початку XXI століття [Електронний ресурс] / Олена Анатоліївна Щербакіова // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2013. – № 3, дод. 2) : Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу. – С. 218–224. – Режим доступу : http://www.ihed.org.ua/images/pdf/7_2013_publication.pdf
3. **Щербакіова О. А.** Досвід початкового аналізу чинників підвищення ефективності викладання риторикознавчих дисциплін у вищій школі України на основі компетентнісного підходу: вітчизняні завдання та європейська практика / О. А. Щербакіова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Вип. 31, дод. 1. – Т. 2 (44) : тематичний вип. «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього процесу». – К. : Гнозис, 2013. – С. 485–500.
4. **Щербакіова О. А.** Новий курс «Академічна риторика» як базова складова у системі вищої освіти України: обґрунтування та пропозиції впровадження / Олена Анатоліївна Щербакіова // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2014. – № 1, дод. 1. (Подано до друку).
5. **Щербакіова О. А.** Ознаки риторикознавчої компетенції як основи ефективної життєдіяльності викладачів кафедр соціально-гуманітарного профілю у контексті вимог академічного красномовства / Олена Анатоліївна Щербакіова // Проблеми освіти : наук. зб. / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – Вип. 78, ч. 2. (одано до друку).
6. **Щербакіова О. А.** Передумови підвищення якості риторичної освіти в Україні за сучасних умов функціонування вищих навчальних закладів

CITED LITERATURE

1. Round Table on "Rhetoric in Higher Education: National Traditions, International Experience, and the European Guidelines" (Kyiv, 24th June, 2014) : Programme / Compiler : O. A. Shcherbakova. – K., 2014 (without pages).
2. **Shcherbakova O. A.** On the Impact of a European Integration Factor on the Study of Rhetoric and Rhetorical Subjects in the System of Higher Humanities Education in Ukraine at the Beginning of the 21st Century / O. A. Shcherbakova // Higher Education in Ukraine: a theoretical and scientific-and-methodological journal. – 2013. – № 3 (Suppl. 2) : European Integration of Higher Education in Ukraine in the Context of the Bologna Process. – P. 218–224. [Electronic resource]. –URL: http://www.ihed.org.ua/images/pdf/7_2013_publication.pdf.
3. **Shcherbakova O. A.** Experience of a Primary Analysis of the Factors Increasing the Efficiency of Teaching Rhetorical Subjects at Higher School in Ukraine on the Basis of a Competence Approach: National Objectives and European Practice / O. A. Shcherbakova // A Humanities Bulletin of the State Higher Educational Establishment called "Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda." Suppl. 1. – Issue 31. – Vol. 2 (44) : A Thematic Issue called "Higher Education in Ukraine in the Context of Integrating into the European Educational Process." – K. : Hnozyz, 2013. – P. 485–500.
4. **Shcherbakova O. A.** A New Course "Academic Rhetoric" as a Core Component in the System of Higher Education in Ukraine: Argumentation and Recommendations of Its Implementation / O. A. Shcherbakova // Higher Education in Ukraine: a theoretical and scientific-and-methodological journal. – 2014. – № 1 (Suppl. 1) : Science and Higher Education. (Submitted for publication).
5. **Shcherbakova O. A.** Features of Rhetoric Competence as the Basis of Social-and-Humanities Teachers' Effective Activities in the Context of Academic Eloquence Demands/O. A. Shcherbakova // Problems of Education: a scientific collection of works / The Institute of Innovative Technology and Education

соціально-гуманітарного профілю / О. А. Щербак ова // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2013. – № 3 (50), дод. 1 : Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – Т. 2. – С. 44–47.

7. **Щербак ова Е. А.** Современная риторика и осмысление новых задач в системе высшего гуманитарного образования Украины / Е. А. Щербак ова // Риторика в современной России: традиции и новые задачи. – Ярославль : Канцлер, 2014. – С. 39–44.

8. **Щербак ова О. А.** Тенденції розвитку риторичної освіти у вищій школі України: євроінтеграційний вектор / Олена Анатоліївна Щербак ова // Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор : мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Ялта, 20–21 бер. 2014 р.). – Ялта : РВНЗ КГУ, 2014. – Ч. 1. – С. 514–518.

9. XXIII Міжнародна наукова конференція «Мова і культура» ім. проф. Сергія Бурого : програма. – К., 2014. – 62 с.

10. **Shcherbakova Olena** (Ukraine). Aspect de l'intégration européenne de l'étude de la rhétorique comme une discipline éducative dans le système de l'enseignement supérieur des sciences humaines en Ukraine au début de XXIe siècle [Electronic resource] / Olena Shcherbakova. – URL : [uni-saarland.de/fileadmin...Shcherbakova_Olena.pdf](http://www.uni-saarland.de/fileadmin...Shcherbakova_Olena.pdf) http://www.uni-saarland.de/fileadmin/user_upload/Info/Europa/institute/eir/Proceedings/Paper_Shcherbakova_Olena.pdf

Contents Subordinated to the Ministry of Education and Science of Ukraine. – K., 2014. – Issue 78. – Pt. 2 (Submitted for publication).

6. **Shcherbakova O. A.** Background of Improving the Quality of Rhetorical Education in Ukraine Under Current Conditions of Social and Humanities Higher Educational Institutions Functioning / O. A. Shcherbakova // Higher Education in Ukraine: a theoretical and scientific-and-methodological journal. – 2013. – № 3 (50). – Suppl. 1: Pedagogy at Higher School: Methodology, Theory, Technology. – Vol. 2. – P. 44–47.

7. **Shcherbakova E. A.** Modern Rhetoric and Understanding of the New Challenges in the System of Higher Humanities Education in Ukraine / E. A. Shcherbakova // Rhetoric in Modern Russia: Traditions and New Challenges. – Yaroslavl : Kancler, 2014. – P. 39–44.

8. **Shcherbakova O. A.** Trends in Developing Rhetoric Education at Higher School in Ukraine: A European Integration Vector / O. A. Shcherbakova // Trends in Developing Higher Education in Ukraine: A European Vector : The Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Yalta, 20–21st March, 2014). – Yalta : RVNZ KHU, 2014. – Pt. 1. – P. 514–518.

9. XXIII International Scientific Conference "Language and Culture" in honour of Prof. Serhiy Buraho : Programme. – K., 2014. – 62 p. (in Ukrainian)

10. **Shcherbakova Olena** (Ukraine). European integration aspect of investigating rhetoric as an academic and educational subject in the system of higher humanities education of Ukraine at the beginning of the 21st century / Olena Shcherbakova // [Electronic resource] – URL: [uni-saarland.de/fileadmin...Shcherbakova_Olena.pdf](http://www.uni-saarland.de/fileadmin...Shcherbakova_Olena.pdf) http://www.uni-saarland.de/fileadmin/user_upload/Info/Europa/institute/eir/Proceedings/Paper_Shcherbakova_Olena.pdf